

Kalendarium wydarzeń 2023

Europa i Ameryka Północna

1 stycznia – Chorwacja dołączyła do strefy euro i strefy Schengen.

11 stycznia – Po trwających od sierpnia 2022 r. walkach rosyjskie wojska zdobyły miejscowość Soledar w obwodzie donieckim – ważny przyczółek w ofensywie na Bachmut.

14 stycznia – W rosyjskim zmasowanym ataku raketowym na Dniepr, w wyniku którego zawalił się budynek mieszkalny, zginęło 46 osób. 28 kwietnia nastąpił kolejny atak tego typu na dużą skalę (na miasta Dniepr, Humań i okolice Kijowa). Śmierć poniosło 19 osób. Do zmasowanego ostrzału doszło ponownie w dniach 5–6 maja, lecz większość rosyjskich rakiet została zestrzelona. 28 maja Rosjanie zaatakowali Kijów i Żytomierz z użyciem dronów Shahed (zginęła jedna osoba).

19 stycznia – Początek trwających kilka miesięcy, zainicjowanych przez związki zawodowe masowych protestów społecznych we Francji, związanych z reformą zakładającą wydłużenie wieku emerytalnego z 62 do 64 lat.

25 stycznia – Stany Zjednoczone ogłosiły przekazanie Ukrainie czołgów M1 Abrams. Analogiczną decyzję dotyczącą czołgów Leopard 2 podjęły m.in. Niemcy i Polska. Kilka tygodni później USA poinformowały o planach dostarczenia bojowych wozów piechoty Bradley. W marcu Polska i Słowacja ogłosiły przekazanie myśliwców MiG-29. W maju zaś Wielka Brytania udostępniła Ukrainie rakiet dalekiego zasięgu Storm Shadow (w lipcu analogiczną decyzję podjęła Francja w odniesieniu do SCALP-ów). 18 sierpnia Dania i Holandia zgodziły się dostarczyć posiadane przez nie myśliwce F-16 (na co w 2023 r. nie zdecydowały się USA). 22 września, wedle doniesień prasowych, postanowiły za to, po wielu miesiącach wątpliwości, o przekazaniu pocisków dalekiego zasięgu ATACMS.

25 stycznia – W ataku nożownika-dżihadysty na dwa kościoły w hiszpańskim Algeciras zginęła jedna osoba, a cztery odniosły rany.

28 stycznia – Były przewodniczący Komitetu Wojskowego NATO (w latach 2015–2018), emerytowany generał Petr Pavel zwyciężył w wyborach prezydenckich w Czechach, pokonując w drugiej turze premiera z lat 2017–2021 – Andreja Babiša.

7 lutego – Moskiewski sąd utrzymał w mocy odebranie licencji publikacyjnej niezależnemu dziennikowi *Nowaja Gazieta*. Jego redaktor naczelny, Dmitrij Muratow, został uhonorowany w 2021 r. Pokojową Nagrodą Nobla.

10 lutego – W związku z napięciami wewnątrzpartyjnymi do dymisji podała się premier Mołdawii Natalia Gavrilița. Jako następcą z ramienia Partii Działania i Solidarności wyznaczony został przez prezydent Maię Sandu jej doradca ds. bezpieczeństwa, Dorin Recean, który objął to stanowisko 16 lutego.

11 lutego – Masowe antyrządowe protesty w Albanii. Demonstranci zaatakowali siedzibę rządu, używając koktajli Mołotowa i bomb dymnych.

12 lutego – Nikos Christodoulides zwyciężył w wyborach na prezydenta Cypru. Były minister spraw zagranicznych i rzecznik rządu zastąpił Nikosa Anastasiadesa związanego z tym samym, będącym u władzy od dekady centroprawicowym obozem politycznym (choć rządząca partia poparła w wyborach innego kandydata).

13 lutego – Prezydent Mołdawii Maia Sandu poinformowała o rosyjskich planach dokonania przewrotu w tym państwie, m.in. przez ataki grup dywersyjnych na budynki rządowe oraz przekazanie władzy lokalnym partiom prorosyjskim. Dzień później Kiszyniów ogłosił zamknięcie na parę godzin swojej przestrzeni powietrznej ze względów bezpieczeństwa (kilka dni wcześniej naruszył ją przelot rosyjskiej rakiety). 14 marca Międzynarodowe Konsorcjum Dziennikarzy Śledczych opublikowało dokument rosyjskiej Federalnej Służby Bezpieczeństwa (najprawdopodobniej z 2021 r.) zawierający obliczony na 10 lat plan zdestabilizowania sytuacji w Mołdawii przez wspieranie prorosyjskich organizacji i zaszkodzenie relacjom tego państwa z UE i NATO.

14 lutego – Parlament Europejski przegłosował zakaz sprzedaży od 2035 r. nowych samochodów z silnikami spalinowymi oraz Diesla w Unii Europejskiej.

19 lutego – Wzmożenie masowych prorosyjskich protestów organizowanych w Mołdawii przez Partię Șor. Dwa dni później Władimir Putin uchylił dekret stanowiący o suwerenności Mołdawii w zakresie rozwiązania zamrożonego konfliktu w Naddniestrzu. 2 marca mołdawski parlament uznał język mołdawski za rumuński. 19 czerwca Sąd Konstytucyjny Mołdawii zdelegalizował Partię Șor, uznając jej działalność za niezgodną z konstytucją (została jednak zarejestrowana pod nową nazwą „Szansa, Obowiązki, Realizacja”).

21–22 lutego – Wizyta prezydenta USA Joego Bidena w Polsce. Dzień wcześniej odwiedził on Kijów, gdzie spotkał się z Wołodymyrem Zełenskim.

21 lutego – Władimir Putin poinformował o zawieszeniu uczestnictwa Rosji w traktacie Nowy START ograniczającym liczbę amerykańskich i rosyjskich strategicznych nośników oraz głowic nuklearnych, w które mogły one być wyposażone.

25 lutego – Rada Unii Europejskiej przyjęła 10. pakiet sankcji wobec Rosji obejmujący m.in. dalsze restrykcje wobec osób fizycznych i prawnych (także irańskich w kontekście dostaw dronów), ograniczenia eksportowe (w tym m.in. zakaz tranzytu dóbr *dual use* przez Rosję) oraz importu asfaltu i kauczuku. Zakazano też obywatelom Rosji uczestnictwa w ciałach zarządzających spółkami podmiotów infrastruktury krytycznej UE. Katalog nałożonych sankcji rozszerzono w ramach 11. pakietu z 23 czerwca, dodając m.in. kolejne ograniczenia transportowe, co miało głównie uniemożliwić omijanie nałożonych już restrykcji. 12. pakiet, przyjęty 18 grudnia, obejmował z kolei, oprócz zwiększenia liczby ukaranych osób i podmiotów, zakaz importu diamentów i gazu LPG z Rosji.

27 lutego – Serbia i Kosowo dzięki wsparciu Unii Europejskiej uzgodniły treść porozumienia w sprawie normalizacji ich wzajemnych relacji. Zakłada ono m.in. utworzenie Wspólnoty Gmin Serbskich na terytorium Kosowa jako jednostki o pewnym stopniu autonomii, a ze strony serbskiej – nieblokowanie przystąpienia Kosowa do organizacji międzynarodowych (mimo że w kwietniu Serbia wraz z sześcioma innymi państwami sprzeciwiła się akcesji do Rady Europy), uznanie jego narodowych symboli (w tym także paszportów i tablic rejestracyjnych) oraz rozwijanie dobrosąsiedzkich relacji (pomimo braku formalnego uznania Kosowa przez Serbię). 18 marca strony poinformowały o ustaleniu reguł procesu implementacji (mimo pewnej krytyki ze strony Belgradu).

5 marca – Rządząca Partia Reform pod wodzą premier Kai Kallas zwyciężyła w wyborach parlamentarnych w Estonii. Udało jej się również sformowanie koalicyjnego większościowego rządu.

6–10 marca – Masowe protesty w Gruzji związane z planami wprowadzenia przez władze prawa umożliwiającego sklasyfikowanie organizacji pozarządowych otrzymujących ponad 20% środków od podmiotów zagranicznych jako „zagranicznych agentów wpływu” (wzorowanego częściowo na podobnej ustawie rosyjskiej). W starciach z policją i siłami porządkowymi rannych zostało kilkadziesiąt osób. 10 marca gruziński parlament odrzucił projekt ustawy (któremu wcześniej sprzeciwiła się także prezydent Salome Zurbiszwili).

15 marca – W wyborach lokalnych w Holandii (do rad prowincji) najwięcej mandatów (ponad dwa razy więcej niż druga w kolejności rządząca Partia Ludowa na rzecz Wolności i Demokracji) otrzymali kandydaci prawicowo-populistycznego Ruchu Rolniczo-Obywatelskiego, reprezentującego interesy

mieszkańców wsi sprzeciwiających się polityce klimatycznej holenderskiego rządu i UE.

20 marca – 18 państw UE (do których niedługo potem dołączyło kolejne siedem – bez Bułgarii, Danii i Irlandii, za to z udziałem Norwegii) podpisało porozumienie powołujące do życia koordynowany przez Europejską Agencję Obrony projekt wspólnych zakupów amunicji (*Collaborative Procurement of Ammunition*) w celu zwiększenia wsparcia dla Ukrainy i zaspokojenia krajowych potrzeb. Za priorytetowe uznano pozyskanie amunicji artyleryjskiej kalibru 155 mm.

25 marca – Władimir Putin poinformował o zamiarach rozlokowania rosyjskiej taktycznej broni jądrowej na terytorium Białorusi. 25 maja obydwa państwa podpisały w tym celu stosowne porozumienie. W czerwcu Putin ogłosił, że pierwsze tego typu systemy zostały już tam rozmieszczone.

30 marca – Ława przysięgłych nowojorskiego sądu zdecydowała o postawieniu Donalda Trumpa w stan oskarżenia za naruszenie procedur finansowania kampanii wyborczej w 2016 r., w związku z opłaceniem milczenia aktorki filmów pornograficznych o ich romansie. To pierwszy w historii USA przypadek oskarżenia przez sąd osoby, która pełniła urząd prezydenta, o czyn przestępczy. 4 kwietnia Trump oficjalnie usłyszał 34 zarzuty dotyczące fałszowania dokumentacji księgowej. 9 maja ława przysięgłych nowojorskiego sądu uznała go za winnego molestowania seksualnego pisarki i felietonistki E. Jean Carroll w 1996 r. 8 czerwca usłyszał on ponadto 37 zarzutów nielegalnego przetrzymywania dokumentów i utrudniania śledztwa, stając się tym samym pierwszym w historii byłym prezydentem USA oskarżonym o przestępstwo na poziomie federalnym. 1 sierpnia sąd federalny zarzucił Trumpowi udział w zмовie służącej oszukaniu państwa, naruszenie obowiązujących procedur i ingerowanie w trwające postępowania w związku z próbami podważenia wyników wyborów prezydenckich w 2020 r. W sierpniu usłyszał także (podobnie jak kilku innych urzędników jego administracji, w tym były burmistrz Nowego Jorku Rudy Giuliani) zarzuty popełnienia przestępstwa stanowego w Georgii – próby wywarcia wpływu na wyniki tychże wyborów we wspomnianym stanie. 24 sierpnia Trump został formalnie aresztowany (opuścił areszt w Atlancie za kaucją). 19 grudnia Sąd Najwyższy w Kolorado uznał, że nie może on uczestniczyć w prawyborach prezydenckich w tym stanie z uwagi na podżeganie do ataku na Kapitol 6 stycznia 2021 r. (zakwalifikowane jako „udział w powstaniu lub buncie” w myśl 14. poprawki do konstytucji). 4 marca 2024 r. Sąd Najwyższy USA unieważnił jednak to postanowienie.

30 marca – Turecki parlament ratyfikował protokół akcesyjny, umożliwiając Finlandii przystąpienie do NATO. 4 kwietnia stała się ona 31. państwem członkowskim Sojuszu. Ankara nie zdecydowała się jednak wówczas na podobny krok w stosunku do Szwecji, oficjalnie uzasadniając to polityką

tego państwa, przychylną wobec diaspory kurdyjskiej (kwestia tej akcesji stanowiła dla Turcji jednocześnie użyteczny instrument nacisku na Zachód). Podczas lipcowego szczytu NATO w Wilnie prezydent Erdoğan zapowiedział jednak, że szwedzki wniosek członkowski zostanie poddany pod głosowanie w tureckim parlamencie.

2 kwietnia – Odbyły się wybory parlamentarne w Finlandii. Zbliżone do 20% poparcia wyniki uzyskały odpowiednio opozycyjne centroprawicowa Partia Koalicji Narodowej (Kok) i narodowo-populistyczna Partia Finów oraz rządząca Partia Socjaldemokratyczna premier Sanny Marin. Na czele rządu Kok i Partii Finów (wraz z dwiema mniejszymi partiami) stanął lider tej pierwszej – Petteri Orpo.

2 kwietnia – Odbyły się wybory parlamentarne w Bułgarii (piąte od kwietnia 2021 r.). Partia GERB byłego premiera Bojko Borisowa minimalnie pokonała blok dwóch liberalnych partii – „Kontynuujemy Zmiany” (z niedawnym szefem rządu Kirilem Petkowem na czele) oraz Demokratycznej Bułgarii. Kilkunastoprocentowe poparcie uzyskała ponadto ultranacjonalistyczna i prorosyjska partia „Odrodzenie”. Ostatecznie dwa największe ugrupowania utworzyły na 1,5 roku rząd koalicyjny, na którego czele stanął 6 czerwca Nikołaj Denkow reprezentujący partię „Kontynuujemy Zmiany”. Uznano przy tym, że po dziewięciu miesiącach zastąpi go Marija Gabriel z GERB-u (do tego czasu wicepremier i minister spraw zagranicznych).

2 kwietnia – Jakov Milatović, były minister finansów deklarujący integrację z UE oraz zbliżenie z Serbią, zwyciężył w wyborach na prezydenta Czarnogóry, pokonując w drugiej turze urzędującego Milo Đukanovicia. W przeprowadzonych 11 czerwca przyspieszonych wyborach parlamentarnych partia prezydenta Milatovicia (Ruch „Europa teraz”) zdobyła najwięcej głosów i mandatów. Była to pierwsza od ogłoszenia niepodległości Czarnogóry w 2006 r. porażka socjalistów w wyborach do Parlamentu.

2 kwietnia – W zamachu z użyciem materiałów wybuchowych w jednej z petersburskich kawiarni (należącej notabene do Jewgienija Prigożyna) zginął prorządowy blogger Władlen Tatarski. 42 osoby zostały ranne.

22 kwietnia – Prywatna osoba odnalazła w lesie nieopodal wsi Zamość, kilkanaście kilometrów od Bydgoszczy, rosyjski pocisk Ch-55. Według ustaleń spadł on na terytorium Polski 16 grudnia 2022 r., co jednak nie poskutkowało wówczas wszczęciem alarmu, a poszukiwań po pewnym czasie zaniechano. 11 maja minister obrony narodowej Mariusz Błaszczak obwinił Dowódcę Operacyjnego Rodzajów Sił Zbrojnych RP, gen. Tomasza Piotrowskiego, o niedopełnienie obowiązków w związku z niepowiadomieniem o incydencie (mimo przeczących temu wypowiedzi wysokich rangą wojskowych). 13 maja poinformowano o naruszeniu polskiej przestrzeni powietrznej przez balon obserwacyjny nadlatujący z terytorium Białorusi.

24 kwietnia – Rada Unii Europejskiej ustanowiła cywilną misję reagowania kryzysowego EUPM Moldova w celu wsparcia mołdawskich władz na rzecz zwiększenia odporności na zagrożenia hybrydowe i cyberzagrożenia.

2 maja – Komisja Europejska w porozumieniu z Polską, Bułgarią, Rumunią, Słowacją i Węgrami wprowadziła zakaz importu z Ukrainy pszenicy, kukurydzy, rzepaku i słonecznika. Stanowiło to reakcję na zakłócenia na rynkach rolnych tych państw w związku z napływem (z założenia w celach tranzytowych) dużych ilości taniego zboża. Embargo wygasło 15 września, a w reakcji na jego nieprzedłużenie Polska, Rumunia, Słowacja i Węgry wprowadziły takie ograniczenie jednostronnie. Ukraina wystąpiła wobec Polski, Słowacji i Węgier ze skargą do Światowej Organizacji Handlu (zawieszoną ostatecznie 5 października). Na linii Polska-Ukraina doszło również do zaostrzenia retoryki (w szczególności po stronie polskiej w związku z kampanią wyborczą).

3 maja – Atak ukraińskich dronów na Moskwę. Zaatakowane zostało przede wszystkim bezpośrednio sąsiedztwo Kremla. Ponowne uderzenie nastąpiło 30 maja.

7 maja – Premier Słowacji Eduard Heger podał się do dymisji. Stał on na czele rządu tymczasowego po rozpisaniu na październik przyspieszonych wyborów w związku z przegłosowaniem przez Radę Narodową wotum nieufności wobec niego w grudniu 2022 r. Premierem rządu technicznego został wiceprezes słowackiego banku centralnego – L'udovít Ódor.

16 maja – Duma Państwowa na wniosek Władimira Putina przegłosowała formalne wycofanie się Rosji z Traktatu o siłach konwencjonalnych w Europie (CFE). W 2007 r. państwo to zawiesiło stosowanie postanowień układu. 7 listopada Rosja przestała być jego stroną, w reakcji na co państwa Sojuszu Północnoatlantyckiego również zadeklarowały zaprzestanie przestrzegania postanowień traktatu.

16 maja – Wiceprzewodniczący KE Maroš Šefčovič poinformował o powodzeniu pierwszego unijnego przetargu na wspólne zakupy gazu (przez państwa UE oraz Europejskiej Wspólnoty Energetycznej – tu: dotyczącego dostaw do Bułgarii, Mołdawii i Ukrainy), w którym oferenci zgłosili gotowość dostarczenia większej ilości niż określona w zapytaniu ofertowym.

20 maja – Jewgienij Prigożyn ogłosił zdobycie przez Grupę Wagnera Bachmutu i zapowiedział przekazanie kontroli nad nim regularnym rosyjskim oddziałom. Ukraińskie wojska wycofały się po trwającej wiele miesięcy bitwie okupionej stratami rządu 20–30 tys. żołnierzy. W czerwcu rozpoczęły się jednak w tym rejonie działania kontrofensywne na lokalną, ograniczoną skalę.

21 maja – Rządząca od 2019 r. centroprawicowa Nowa Demokracja, z premierem Kyriakosem Mitsotakisem na czele, wygrała wybory parlamentarne w Grecji, zdobywając ponad 40-procentowe poparcie. Ugrupowanie utraciło

jednak samodzielną większość mandatów w parlamencie, w efekcie czego Mitsotakis odrzucił możliwość utworzenia rządu i doprowadził do rozpisania na 25 czerwca kolejnych wyborów (premierem przejściowego, technicznego rządu został Ioannis Sarmas – prezes Greckiego Sądu Obrachunkowego). Te, mimo dość zbliżonych wyników i istotnie niższej frekwencji, przyniosły Nowej Demokracji upragnioną liczbę mandatów.

22 maja – Proukraińskie grupy zbrojne Legion „Wolność Rosji” oraz Rosyjski Korpus Ochotniczy, wspierane przez różnorakie oddziały ochotnicze, wkroczyły na terytorium Rosji w obwodzie biełgorodzkim, w okolicach miast Grajworon i Szebiekino. Następnego dnia ogłosiły wycofanie się. Do kolejnego takiego najazdu doszło w dniach 1–15 czerwca. W wyniku tych działań, choć miały one w większości charakter sabotażowo-dywersyjny, śmierć poniosło kilkadziesiąt osób (kombatantów i cywilów).

29 maja – Eskalacja niepokoїв w Kosowie po zbojkotowanych przez etnicznych Serbów wyborach lokalnych. Odpowiedzią na zwycięstwo albańskich lub proalbańskich kandydatów były masowe protesty ludności serbskiej. W miejscowości Zweczan zaatakowano wojska natowskiej misji KFOR brońące dostępu do budynków samorządowych – w starciach rannych zostało 25 żołnierzy operacji pokojowej. W odpowiedzi NATO zdecydowało się zwiększyć liczebność personelu wojskowego misji. W czerwcu do protestów ludności serbskiej doszło również z powodu aresztowania podejrzanego o zbrodnie wojenne Serba. 15 czerwca Kosowo wprowadziło zakaz wwozu do kraju towarów serbskiego pochodzenia. We wrześniu Serbia zgromadziła kilka tysięcy (według różnych szacunków od 4,5 tys. do ponad 8 tys.) żołnierzy wzdłuż granicy z Kosowem. 24 września w potyczce zbrojnej w miejscowości Banjska w północnym Kosowie między lokalnymi oddziałami a grupą Serbów zginęły cztery osoby.

31 maja – Minister spraw zagranicznych Łotwy Edgars Rinkēvičs został wybrany przez parlament na nowego prezydenta.

5 czerwca – Trybunał Sprawiedliwości UE orzekł, że Polska naruszyła unijne prawo, wprowadzając w życie w 2019 r. ustawy o ustroju sądów powszechnych oraz o Sądzie Najwyższym, uniemożliwiające weryfikację niezależności sędziów (z uwagi na treść przepisów dyscyplinarnych). W ramach nałożonego na Polskę na czas postępowania środka tymczasowego zobowiązano ją do zapłaty kar w wysokości ponad 0,5 mld euro.

6 czerwca – Rosyjskie wojska wysadziły tamę elektrowni wodnej w Nowej Kachowce. W wyniku powodzi, które dotknęły rejon chersoński, zginęło około 60 osób.

8 czerwca – Ministrowie spraw wewnętrznych państw UE podczas posiedzenia Rady Unii Europejskiej ustalili stanowisko negocjacyjne w sprawie nowelizacji prawa migracyjnego UE (tzw. paktu migracyjnego). Zawiera ono m.in. zasady

i kwoty dotyczące relokacji migrantów do państw UE niebędących państwami przybycia – w razie niewyrażenia zgody na ich przyjęcie państwo takie będzie zobligowane do zapłaty ekwiwalentu finansowego. Polska i Węgry wyraziły sprzeciw. 20 grudnia uzgodniono treść umów dotyczących kontroli (*screeningu*) migrantów przybywających do UE (w tym celu mają powstać ośrodki recepcyjne), wsparcia dla państw mierzących się z napływem dużej ich liczby w ramach tzw. mechanizmu solidarności (w różnej formie – relokacji, finansowej czy też przez dostarczanie określonych zasobów – i z wyłączeniami) oraz przyspieszenia ekspulsji osób, które nie uzyskały azylu, dzięki współpracy z państwami tranzytowymi.

8 czerwca – Ukraińskie wojska zainicjowały działania w celu odzyskania kontroli nad zajętymi terytoriami w okolicach Orichiwa i Tokmaku na Zaporozżu oraz Bachmutu. W ocenie analityków stanowiły one początek zapowiadanej kontrofensywy. W kolejnych tygodniach najbardziej zacięte walki trwały w okolicach miejscowości Robotyne na Zaporozżu. Ukraińcom nie udało się jednak ostatecznie przełamanie linii frontu.

15 czerwca – Zgodnie z podpisaną w 2021 r. umową koalicyjną pomiędzy dwiema największymi rumuńskimi partiami (socjaldemokratami i centroprawicową Narodową Partią Liberalną) stanowisko premiera objął lider tej pierwszej – Marcel Ciolacu.

20 czerwca – Komisja Europejska opublikowała Europejską Strategię Bezpieczeństwa Gospodarczego zawierającą rekomendacje służące zmniejszeniu zależności importowej w zakresie kluczowych dla bezpieczeństwa i gospodarki surowców, produktów i technologii.

23 czerwca – Szef Grupy Wagnera Jewgienij Prigożyn w opublikowanym w mediach społecznościowych oświadczeniu potępił kierownictwo rosyjskiego MON i dowództwo armii, wzywając do buntu przeciwko nim, a oficjalne uzasadnienia inwazji na Ukrainę i podawane publicznie informacje o jej przebiegu uznał za fałszywe. Nad ranem 24 czerwca oddziały Grupy Wagnera przekroczyły granicę ukraińsko-rosyjską nieopodal Ługańska, a niedługo później opanowały Rostów nad Donem. Władimir Putin w telewizyjnym orędziu uznał działania „wagnerowców” za akt zdrady i zapowiedział zdecydowane stłumienie buntu. Następnie licząca kilka tysięcy bojowników kolumna oddziałów pod komendą Prigożyna ruszyła w kierunku Moskwy, z reguły nie napotykając oporu. W obwodzie woroneskim doszło do starć z rosyjską armią, w których zginęło co najmniej kilkanaście osób – Grupa Wagnera została ostrzelana z powietrza (w odpowiedzi strącając sześć helikopterów i samolot), ale zdołała przejąć kontrolę nad strategicznymi punktami w Woroneżu i kontynuować marsz w stronę stolicy. Władze Moskwy wprowadziły procedury antyterrorystyczne. Późnym popołudniem, po mediacjach Alaksandra Łukaszenki, Jewgienij Prigożyn (którego oddziały zbliżyły się do Moskwy

na odległość około 230 km) poinformował o wstrzymaniu dalszych działań. Rebelianci wycofali się z opanowanych miast i lokalizacji. Kreml zapowiedział cofnięcie zarzutów wobec Prigożyna i zgodę na jego (oraz około 8 tys. „wagnerowców”) wyjazd na Białoruś, a także amnestię dla podległych mu żołnierzy. Władze Rosji przejęły ponadto konglomerat medialny Prigożyna, w którego skład wchodziła słynna „fabryka trolli”.

4 lipca – Sekretarz generalny NATO Jens Stoltenberg poinformował o przedłużeniu przez Radę Północnoatlantycką jego kadencji na tym stanowisku do 1 października 2024 r.

6 lipca – W rosyjskim ataku raketowym na Lwów zginęło 10 osób, a 42 stały ranne.

7 lipca – Premier Holandii Mark Rutte złożył dymisję. Przyczyną były tarcia wewnątrzkoalicyjne związane z kwestiami polityki migracyjnej. Zapowiedział ponadto ustąpienie z funkcji przewodniczącego Partii Ludowej na rzecz Wolności i Demokracji (VVD) przed zapowiedzianymi na jesień przyspieszonymi wyborami parlamentarnymi.

10 lipca – Komisja Europejska ogłosiła ustalenie ze Stanami Zjednoczonymi treści umowy o przekazywaniu danych osobowych, dotyczącej ich traktowania przez amerykańskie podmioty. Jej założenia, w odpowiedzi na wcześniejsze zastrzeżenia stosownych organów UE, obejmują m.in. ograniczenie dostępu do danych ze strony służb wywiadowczych USA oraz ustanowienie sądu dla Europejczyków, zajmującego się tego typu kwestiami (*Data Protection Review Court*).

11–12 lipca – W Wilnie odbył się szczyt NATO. Do najważniejszych ustaleń należały ustanowienie stałej Rady NATO–Ukraina (której pierwsze posiedzenie, z udziałem prezydenta Zelenskigo, zwołano przy okazji wileńskiego szczytu), skrócenie procedur związanych z przyszłą akcesją Ukrainy (usunięcie wymogu przejścia przez etap Planu Działań na rzecz Członkostwa – MAP) i zapowiedź sporządzenia trzech regionalnych planów obrony (dla flanki wschodniej, północy i południa obszaru traktatowego). Liderzy państw grupy G-7 udzielili też Ukrainie „gwarancji bezpieczeństwa”, deklarując dostarczenie niezbędnej do odparcia wszelkich agresji pomocy w postaci dostaw sprzętu. Przy okazji szczytu część państw członkowskich ogłosiła kolejne pakiety wsparcia dla Ukrainy.

17 lipca – W wyniku ukraińskiego ostrzału uszkodzony został Most Krymski.

23 lipca – Centroprawicowa Partia Ludowa wygrała wybory parlamentarne w Hiszpanii, zdobywając nieco więcej głosów i mandatów niż rządząca Hiszpańska Socjalistyczna Partia Robotnicza. Rząd Partii Ludowej (z jej liderem Alberto Núñezem Feijóo na czele) i nacjonalistycznego Vox nie uzyskał

jednak wotum zaufania. Większość sformował, zdobywając ostatecznie 15 listopada poparcie Kongresu Deputowanych, rządzący od 2018 r. premier Pedro Sánchez, opierając się na socjalistach, skrajnej lewicy z partii Sumar (d. Podemos) i ugrupowaniach reprezentujących interesy regionów, w tym katalońskich Junts i Republikańskiej Lewicy Katalonii. Warunkiem poparcia rządu przez tę ostatnią partię było udzielenie amnestii działaczom skazanym za wspieranie i nawoływanie do secesji regionu. Spełnienie go przez Sáncheza wywołało masowe protesty uliczne z udziałem setek tysięcy uczestników w całym kraju.

1 sierpnia – Dwa śmigłowce białoruskich sił zbrojnych naruszyły przestrzeń powietrzną Polski.

1 sierpnia – Stany Zjednoczone ograniczyły uprawnienia dla obywateli Węgier w związku z udziałem tego państwa w Visa Waiver Program. Amerykańska administracja uzasadniła tę decyzję faktem przyznania przez Węgry obywatelstwa prawie milionowi osób w latach 2011–2020, zdaniem jej przedstawicieli, bez należytej weryfikacji ich tożsamości.

14 sierpnia – W wyniku napięć koalicyjnych do dymisji podał się premier Łotwy Krišjānis Kariņš. 15 września zastąpiła go na tym stanowisku Evika Siliņa z rządzącej partii Jedność.

23 sierpnia – Szef Grupy Wagnera Jewgienij Prigożyn oraz kilku jego bliskich współpracowników (w tym kluczowa postać pionu wojskowego „wagnerowców”, Dmitrij Utkin) ponieśli śmierć w katastrofie – najprawdopodobniej w wyniku eksplozji ładunku wybuchowego – samolotu pasażerskiego Embraer Legacy 600 nad obwodem twerskim.

31 sierpnia – Z funkcji wiceministra spraw zagranicznych RP odwołany został Piotr Wawrzyk. Tego samego dnia do resortu wkroczyli agenci Centralnego Biura Antykorupcyjnego w związku ze śledztwem w sprawie ewentualnych nieprawidłowości przy składaniu wniosków wizowych, dotyczących placówek dyplomatycznych w Hongkongu, Tajwanie, Zjednoczonych Emiratach Arabskich, Indiach, Arabii Saudyjskiej, Singapurze, Filipinach i Katarze. Według doniesień medialnych dochodzenie stanowiło element międzynarodowego śledztwa poświęconego działalności jednej z indyjskich firm trudniących się pośrednictwem wizowym. Pojawiły się przy tym informacje o udziale w procedurze niektórych urzędników MSZ i służby konsularnej. Zgodnie z danymi Eurostatu w latach 2020–2022 Polska wydała najwięcej wiz pracowniczych spośród wszystkich państw UE.

4 września – Władze Rumunii poinformowały o odnalezieniu pozostałości dronów Shahed, które przedostały się (według informacji ukraińskiego wywiadu – 4 sierpnia) na jej terytorium, gdzie eksplodowały. 17 września

uzbrojonego drona niewiadomego pochodzenia, wyposażonego w materiały wybuchowe, znaleziono w rejonie nadmorskiej wioski Tyulenovo w Bułgarii.

30 września – Partia Smer z Robertem Fico – premierem w latach 2006–2010 i 2012–2018 – na czele wygrała wybory do słowackiej Rady Narodowej, pokonując liberalną partię „Progresywna Słowacja” prezydent Zuzany Čaputovej. Rządząca od 2020 r. partia „Zwyczajni Ludzie i Niezależne Osobistości” (OĽaNO) otrzymała niecałe 9% głosów. Będąc w opozycji, Fico głosił hasła populistyczne, prorosyjskie (w tym sceptycyzm wobec wspierania Ukrainy w wojnie z Rosją) i antyeuropejskie. Ostatecznie stanął on na czele rządu stworzonego przez jego ugrupowanie, partię Hlas rozłamowców ze Smeru (której przewodniczy były premier Peter Pellegrini), oraz nacjonalistyczną Słowacką Partię Narodową.

8 października – Fińscy i estońscy operatorzy gazociągu Balticconnector, łączącego obydwie kraje, zidentyfikowali wyciek spowodowany jego uszkodzeniem, co poskutkowało zatrzymaniem przepływu gazu. Dwa dni później władze Finlandii oświadczyły, że doprowadził do tego sabotaż – eksplozja wywołana przez nieznaną sprawców.

8 października – Chrześcijańsko-Społeczna Partia Ludowa wygrała wybory do luksemburskiej Izby Deputowanych. Jej lider, Luc Frieden, stanął na czele rządu utworzonego wraz z Partią Demokratyczną dotychczasowego premiera Xaviera Bettela.

10 października – Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, gen. Romuald Andrzejczak, oraz Dowódca Operacyjny Rodzajów Sił Zbrojnych RP, gen. Tomasz Piotrowski, złożyli wnioski o zwolnienie ze służby wojskowej. Na ich miejsce powołani zostali odpowiednio gen. Wiesław Kukuła oraz gen. Maciej Klisz związani z utworzonymi w 2017 r. Wojskami Obrony Terytorialnej.

15 października – Odbyły się wybory parlamentarne w Polsce. Większość mandatów w obydwu izbach zdobyli kandydaci komitetów dotychczas opozycyjnych (Koalicji Obywatelskiej, Trzeciej Drogi i Lewicy), choć najwyższy wynik wyborczy uzyskało rządzące od ośmiu lat Prawo i Sprawiedliwość. Mimo prób obstrukcji 12 grudnia wotum zaufania otrzymał rząd wspomnianych trzech ugrupowań z Donaldem Tuskiem na czele.

16 października – Powiązany z tzw. Państwem Islamskim zamachowiec zastrzelił w Brukseli dwie osoby (kibiców piłkarskiej reprezentacji Szwecji przybyłych na mecz z Belgią, prawdopodobnie w odwecie za przypadki spalania Koranu w tym państwie), po czym następnego dnia zginął od kul belgijskiej policji.

22 października – Prawicowa Szwajcarska Partia Ludowa uzyskała najwięcej mandatów w wyborach do federalnej Rady Narodowej (po raz siódmy

z rządu), najwięcej miejsc w Radzie Kantonów zdobyli zaś przedstawiciele formacji centrowych i liberalnych.

6 listopada – Początek protestu części polskich przewoźników na granicy z Ukrainą przeciwko ułatwieniom transportowym wprowadzonym przez UE w stosunku do ukraińskich podmiotów tego sektora. Zablokowano przejścia graniczne w Dorohusku, Hrebennem, Medyce i Korczowej. Według strony ukraińskiej protest opóźnił transporty uzbrojenia i pomocy humanitarnej w związku z toczącą się wojną.

7 listopada – Premier Portugalii Antonio Costa podał się do dymisji w obliczu podejrzeń o czyny korupcyjne przy udzielaniu prywatnym spółkom koncesji na działalność przemysłową.

8 listopada – Komisja Europejska zarekomendowała rozpoczęcie negocjacji akcesyjnych z Ukrainą i Mołdawią, a także przyznanie statusu państwa-kandydata Gruzji. 14 grudnia Rada Europejska (od głosu wstrzymały się Węgry) podjęła stosowne decyzje w tych kwestiach.

16 listopada – Finlandia zdecydowała o zamknięciu czterech przejść granicznych z Rosją w związku z próbą wywołania przez to państwo kryzysu migracyjnego (w rejon pogranicza przybyło prawie 1000 osób z Afryki i Bliskiego Wschodu ubiegających się o azyl). 28 listopada wstrzymano ruch graniczny na wszystkich takich przejściach (z wyłączeniem przewozu towarów).

22 listopada – Skrajnie prawicowa Partia Wolności Geerta Wildersa zdobyła najwięcej mandatów w wyborach do holenderskiej Izby Reprezentantów.

25 listopada – Rosyjski atak z użyciem irańskich dronów Shahed (w liczbie około 75) na Kijów.

7 grudnia – Według informacji *The Guardian* powiązane z FSB grupy hakerów dokonały od 2015 r. licznych cyberataków, skutkujących m.in. kradzieżą treści maili ważnych osób publicznych (m.in. b. dyrektora MI6) oraz poufnych dokumentów międzynarodowych.

8 grudnia – Państwa członkowskie UE oraz Parlament Europejski wypracowały porozumienie dotyczące uregulowania wykorzystania sztucznej inteligencji (AI) przez władze do celów nadzoru biometrycznego (w postaci określonych restrykcji) oraz przejrzystości funkcjonowania tego rodzaju systemów (m.in. przez sporządzanie stosownej dokumentacji czy poszanowanie prawa własności intelektualnej).

15 grudnia – Elementy systemu antyrakietowego Aegis Ashore rozmieszczone w Redzikowie, po kilku latach opóźnień w budowie, osiągnęły częściową gotowość operacyjną.

16 grudnia – Podczas wizyty premiera Donalda Tuska w Brukseli przewodnicząca Komisji Europejskiej Ursula von der Leyen poinformowała o uruchomieniu wypłat środków dla Polski z Krajowego Planu Odbudowy (początkowo około 7 mld euro w ramach programu REPowerEU służącego transformacji energetycznej). Łącznie transfery te mają wynieść około 60 mld euro w formie dotacji i nisko oprocentowanych pożyczek. Ich wypłaty były wcześniej wstrzymane z uwagi na niezłożenie wniosku przez rząd Mateusza Morawieckiego oraz niespełnienie ustalonych z KE kryteriów (tzw. kamieni milowych).

17 grudnia – Odbyły się przyspieszone wybory parlamentarne w Serbii. Najwięcej głosów (niemal połowę, w myśl ogłoszonych wyników) uzyskała koalicja skupiona wokół Serbskiej Partii Postępowej prezydenta Aleksandara Vučića. Przedstawiciele opozycji reprezentujący koalicję „Serbia bez przemocy” zarzucili władzom fałszerstwa i manipulacje wyborcze (co odnotowała również m.in. OBWE). Doszło do masowych protestów zwolenników opozycji na ulicach Belgradu i starć z siłami porządkowymi. 24 grudnia podjęto próbę szturm na budynek rady miasta.

26 grudnia – Naczelnym Dowódcą Sił Zbrojnych Ukrainy gen. Wałerij Załużny poinformował o wycofaniu się ukraińskich oddziałów z miejscowości Marjinka w obwodzie donieckim. Tego samego dnia w wyniku ostrzału raketowego zniszczony został ciężki rosyjski okręt desantowy Nowoczerkask stacjonujący w porcie w Teodozji na Krymie.

29 grudnia – Nocny ostrzał ukraińskich miast (m.in. Kijowa, Odessy, Charkowa i Lwowa) z użyciem 158 rakiet i dronów (zestrzelono 114). W jego wyniku zginęło co najmniej 41 osób, a ponad 160 odniosło obrażenia. Jedna z rosyjskich rakiet naruszyła przestrzeń powietrzną Polski. W odpowiedzi dzień później ukraińskie drony dokonały nalotów odwetowych na kilka miast w Rosji, w tym Białgorod (gdzie według rosyjskich informacji zginąć miało 14 osób), Briańsk i Moskwę.

31 grudnia – Rada UE wyraziła zgodę na przystąpienie Bułgarii i Rumunii do strefy Schengen (choć na razie wyłącznie w transporcie powietrznym i morskim) od marca 2024 r.

Afryka, Ameryka Łacińska, Australia i Oceania, Azja

7 stycznia – Początek regularnych (organizowanych głównie w weekendy przez wiele tygodni aż do październikowego ataku Hamasu, wznowionych pod koniec roku) masowych protestów w Izraelu przeciwko forsowanej przez rząd Binjamina Netanjahu reformie wymiaru sprawiedliwości zakładającej m.in. ograniczenie kompetencji Sądu Najwyższego i przyznanie władzom szerszych uprawnień w kwestii wyboru sędziów.

8 stycznia – Tłum zwolenników byłego prezydenta Brazylii Jaira Bolsonaro (w wyborach w 2022 r. uległ Luizowi Inácio Luli da Silvie) wdarł się do budynków parlamentu, rządu, Sądu Najwyższego i siedziby prezydenta w Brasílii, gdzie dopuszczono się licznych aktów wandalizmu i płądrowania (na wzór wydarzeń na Kapitolu 6 stycznia 2021 r.). W odpowiedzi na starcia prezydent Lula wydał dekret umożliwiający władzom centralnym tymczasowe przejęcie kontroli nad Dystryktem Federalnym w celu skierowania tam podległych mu oddziałów wojska i policji. Te stosunkowo szybko opanowały sytuację – aresztowano około 1600 osób.

17 stycznia – Do dymisji podał się komunistyczny prezydent Wietnamu Nguyễn Xuân Phúc. Rezygnacja miała związek z ujawnionymi (w miarę trwania antykorupcyjnej kampanii prowadzonej przez partię) licznymi przypadkami korupcji wśród urzędników państwowych i partyjnych. 2 marca zastąpił go były szef partyjnej propagandy – Võ Văn Thuồng.

18 stycznia – Rządząca Burkina Faso po zamachach stanu z 2022 r. junta wojskowa wypowiedziała zawartą z Francją umowę o stacjonowaniu wojsk i nakazała przebywającym na jej terytorium francuskim oddziałom opuszczenie kraju w ciągu miesiąca, na co Paryż przystał, rozpoczynając następnie stosowne działania. 28 lutego państwo to wypowiedziało również dwustronny traktat z 1961 r. o wojskowym wsparciu technicznym. Władze Burkina Faso kilkakrotnie przychylnie odnosiły się za to do perspektyw współpracy z Rosją.

19 stycznia – Premier Nowej Zelandii Jacinda Ardern, będąca u władzy od 2017 r., zapowiedziała swoją rezygnację z urzędu. Jej następcą jako lider laburzystów i nowy szef rządu został Chris Hipkins.

26 stycznia – Izrael przeprowadził operację przeciwko organizacji Palestyński Muzułmański Dżihad w obozie dla uchodźców w miejscowości Dżanin na Zachodnim Brzegu Jordanu. Zginęło dziewięć osób. W odpowiedzi Palestyńczycy zaatakowali kilka miast balonami wypełnionymi palną substancją, na co Izrael zareagował nalotami na palestyńskie pozycje. Dzień później dokonano ataku terrorystycznego w formie wywołania strzelaniny w synagodze w Jerozolimie – zginęło łącznie osiem osób.

27 stycznia – Ambasada Azerbejdżanu w Teheranie została ostrzelana. Zginęła jedna osoba.

28 stycznia – Atak na fabrykę amunicji w irańskim Isfahanie. Ładunki wybuchowe zostały przetransportowane przez trzy drony. Choć nikt nie przyznał się do zamachu, niektóre źródła wywiadowcze wskazały, że mógł on zostać zlecony przez władze Izraela, które jednocześnie nie zaprzeczyły swojemu potencjalnemu sprawstwu.

30 stycznia – W samobójczym zamachu bombowym na meczet w pakistańskim Peszawarze, przeprowadzonym przez bojownika lokalnego ugrupowania powiązanego z talibami, zginęło co najmniej 100 osób, a ponad 200 odniosło rany.

8 lutego – W odpowiedzi na krwawe stłumienie przez wojska Somalilandu (nieuznanego państwa leżącego w Somalii) protestów w Las Anod – stolicy regionu Sool – klan Dhulbahante ogłosił secesję kontrolowanych przezeń terytoriów obszaru nazwanego Khatumo i chęć ponownego połączenia z Somalią. Podjęto próbę utworzenia autonomicznej administracji. Doszło do eskalacji walk między lokalną milicją SSC-Khatumo a siłami Somalilandu (rzekomo ze wsparciem Dżibuti). Do końca roku w konflikcie zginęło ponad 300 osób, a około 200 tys. musiało opuścić swoje domostwa.

18 lutego – Korea Północna przeprowadziła testy pocisków dalekiego zasięgu (międzykontynentalnych według oficjalnych deklaracji), a sześć dni później – pocisku manewrującego Hwasal-2. 9 marca wystrzelono co najmniej sześć rakiet krótkiego zasięgu (w marcu przetestowano ich później kolejne pięć), 16 marca zaś – międzykontynentalny pocisk balistyczny (ICBM). W kwietniu Pjongjang przetestował podwodnego drona typu Haeil zdolnego przenosić głowice nuklearne, a kolejny pocisk został wystrzelony w stronę Japonii. W lipcu przeprowadzono próbę najnowszego ICBM typu Hwasong-18, a na przełomie sierpnia i września – symulowany atak nuklearny na Koreę Południową, w trakcie którego w kierunku Morza Żółtego wystrzelono rakiety manewrujące. 21 listopada KRLD poinformowała o umieszczeniu na orbicie okołoziemskiej swojego pierwszego satelity szpiegowskiego Malligyong-1 (po dwóch nieudanych próbach w maju i sierpniu). 18 grudnia z kolei w stronę Morza Japońskiego posłany został ICBM o zasięgu około 15 tys. km. 27 grudnia, według informacji północnokoreańskiej rządowej agencji informacyjnej, Kim Dzong-un zalecił krajowej zbrojeniówce przyspieszenie produkcji w celu zdynamizowania przygotowań do wojny.

19 lutego – Inspektorzy Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej w trakcie inspekcji w Iranie odkryli ślady uranu wzbogaconego do 83,7% – a więc blisko poziomu 90% pozwalającego na wyprodukowanie ładunku możliwego do wykorzystania w głowicy nuklearnej – co zostało potwierdzone w stosownym raporcie z 28 lutego. 23 lutego Iran potwierdził fakt posiadania tak wzbogaconego uranu.

20 lutego – Rada Unii Europejskiej uruchomiła cywilną misję reagowania kryzysowego w Armenii (EUMA) służącą wsparciu stabilności w rejonie pogranicza armeńsko-azerskiego. Zdecydowała też o wysłaniu do Nigru misji partnerstwa wojskowego (EUMPM Niger). Została ona ustanowiona na wniosek władz tego państwa w celu wsparcia, zwłaszcza w formie szkoleń, jego sił zbrojnych w zakresie zdolności do powstrzymywania zagrożenia terrorystycznego i ochrony ludności.

22 lutego – W Nablus na terenie Zachodniego Brzegu Jordanu Izraelskie Siły Obrony przeprowadziły akcję zbrojną przeciwko liderom lokalnych organizacji terrorystycznych (w tym Palestyńskiego Muzułmańskiego Dżihadu). Zginęło w niej kilkanaście osób, a ponad 100 odniosło obrażenia. Kolejnego dnia bojownicy operujący na Zachodnim Brzegu Jordanu dokonali ostrzału raketowego terytorium Izraela, na co ten odpowiedział w analogiczny sposób, atakując tę część Autonomii Palestyńskiej.

25 lutego – Odbyły się wybory prezydenckie w Nigerii. Ich zwycięzcą ogłoszono kandydata rządzącej partii All Progressives Congress – Bolę Tinubu, który uzyskał łącznie niecałe 37% głosów. Opozycyjni kandydaci oprotostowali oficjalne wyniki.

26 lutego – Kilkaset tysięcy demonstrantów wzięło udział w protestach na terenie całego Meksyku przeciwko zmianom w prawie ograniczającym kompetencje niezależnej komisji wyborczej (Narodowego Instytutu Wyborczego).

4 marca – Burundi zdecydowało o wysłaniu stuosobowego kontyngentu wojsk do DRK w celu zwalczania lokalnych grup zbrojnych, w szczególności M23. Cztery dni później islamskie bojówki (powiązany z lokalnym odłamek ISIS front Sojuszu Sił Demokratycznych) dokonały masakry wioski Mukondi w Kiwu Północnym, zabijając co najmniej 35 osób. 10 marca o wysłaniu do DRK oddziału swoich żołnierzy zdecydowała również Angola.

10 marca – Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych oficjalnie wybrało Xi Jinpinga na trzecią kadencję przewodniczącego KPCh. Nowym premierem ChRL został z kolei Li Qiang, były sekretarz partii w Szanghaju i Jiangu, uważany za bliskiego stronnika Xi Jinpinga.

10 marca – Arabia Saudyjska i Iran podpisały w Pekinie porozumienie o wznowieniu wzajemnych relacji dyplomatycznych, zerwanych w 2016 r. (po egzekucji przez saudyjski aparat przymusu jednego z szyickich duchownych).

19 marca – Partia Amanat (d. Nur Otan) związana z obozem rządzącym Kazachstanem wygrała przedterminowe wybory parlamentarne, zdobywając ponad połowę oddanych głosów.

20 marca – Król Tajlandii Rama X rozwiązał Izbę Reprezentantów. Przedterminowe wybory rozpisano na 14 maja.

11 kwietnia – Wojska związane z rządzącą Mjanmą juntą przeprowadziły masakrę wioski Pazigy w centralnej części kraju. W atakach zginęło co najmniej 165 cywilów.

15 kwietnia – Początek starć w Sudanie w związku ze zbrojną próbą przejęcia władzy przez jedną z frakcji rządzącej junty, związaną z paramilitarnymi jednostkami Rapid Support Forces (RSF) sformowanymi z bojówek dżandżawidów, z Mohamedem Hamdanem Dagalo (znanym jako „Hemedti”)

na czele. Jeszcze przed wybuchem konfliktu siły rządowe, dowodzone przez gen. Abdela Fattaha al-Burhana, rozmieściły wojska w Chartumie. RSF przeprowadziły ataki na bazy wojskowe i inne obiekty o strategicznym znaczeniu (m.in. w Chartumie, gdzie rebelianci zajęli lotnisko i pałac prezydencki). Walki rozprzestrzeniły się po całym kraju, szczególnie intensywność przybierając zwłaszcza w Darfurze, i toczyły się głównie w miastach. Armia odpowiedziała nalotami i ostrzałem artyleryjskim, rebelianci zaś wykorzystywali taktyki partyzanckie i ataki raketowe. 14 czerwca RSF przeprowadziły egzekucję gubernatora Darfuru Zachodniego Khamisa Abbakara. Dzień później RSF oraz oddziały dżandżawidów dokonały masakry w mieście Al-Dżunajna w Darfurze Zachodnim (zajętym ostatecznie w listopadzie), blisko granicy z Czadem. Zginęło w niej ponad tysiąc ofiar cywilnych. Według wstępnych ocen atak miał podłoże etniczne i był wymierzony w ludność niearabską. Latem oddziały RSF osiągnęły przewagę w Chartumie i sprawiły, że al-Burhan został 24 sierpnia ewakuowany do Port Sudanu. W październiku zanotowały znaczące postępy, zajmując przepompownię rurociągu naftowego z Sudanu Południowego do Port Sudanu, zdobywając Nijalę w południowym Darfurze (trzecie najludniejsze miasto Sudanu) i przejmując kontrolę nad znaczną częścią Darfuru (czemu od kwietnia towarzyszyły liczne akty przemocy wobec ludności cywilnej plemienia Masalit, w których zginęło co najmniej kilkaset osób), podobnie jak nad dużym obszarem Chartumu. Walki przeniosły się na południe do Kordofanu, a także w centralny rejon Gezira po zdobyciu miasta Wad Madani przez RSF. Wojna spowodowała w 2023 r. śmierć kilkunastu tysięcy osób. Ponad 7 mln udało się na uchodźstwo, z czego prawie 1,4 mln poza granice Sudanu. W sierpniu Amnesty International doniosła w swoim raporcie o licznych aktach zbrodni wojennych (m.in. zabójstwach cywilów i masowej przemocy seksualnej) popełnianych przez strony walczące, w większości przez rebeliantów. Niektóre z aktów przemocy nosiły znamiona ludobójstwa.

30 kwietnia – Santiago Peña zwyciężył w wyborach na prezydenta Paragwaju, a jego konserwatywna Partia Colorado zdobyła najwięcej miejsc w Senacie. To trzecie z rzędu podwójne zwycięstwo tej partii w paragwajskich wyborach.

30 kwietnia – Odbyło się referendum konstytucyjne w Uzbekistanie. W myśl ogłoszonych wyników ponad 90% głosujących poparło zaproponowane poprawki do ustawy zasadniczej, przewidujące m.in. wydłużenie kadencji prezydenta do siedmiu lat (dzięki czemu obecnie piastujący ten urząd Shavkat Mirziyoyev będzie mógł ubiegać się o dwie kolejne kadencje), potwierdzenie pewnych praw i wolności obywatelskich (z jednoczesnym zakazem małżeństw jedнопłciowych) oraz ograniczenie uprawnień dotyczących statusu Karakałpacji (np. możliwości secesji w wyniku referendum).

2 maja – W wyniku strajku głodowego w izraelskim więzieniu zmarł jeden z liderów Palestyńskiego Muzułmańskiego Dżihadu na Zachodnim Brzegu

Jordanu. Poskutkowało to przeprowadzeniem przez tę organizację i Hamas ostrzału raketowego Izraela. Następnego dnia weszło w życie zawieszenie broni. 9 maja Izrael rozpoczął trwającą cztery dni operację „Tarcza i Strzała” wymierzoną w Palestyński Muzułmański Dżihad. W intensywnych atakach raketowych (z wykorzystaniem około tysiąca pocisków) na pozycje tej organizacji zginęły łącznie 33 osoby, w tym sześciu jej liderów. Palestyński ostrzał odwetowy został w większości zneutralizowany przez izraelski system przeciwraketowy „Proca Dawida”.

7 maja – Przywódcy Ligi Państw Arabskiej zdecydowali o przywróceniu Syrii uprawnień członkowskich zawieszonych w 2011 r. Prezydent Baszar al-Asad wziął udział w szczycie tej organizacji w Dżuddzie 19 maja.

14 maja – Centrolewicowa partia Kao Klai („Naprzód”) zwyciężyła w wyborach do tajlandzkiej Izby Reprezentantów, przed centroprawicową Pheu Thai („Dla Tajów”). Obydwa ugrupowania (poparte przez prawie 70% głosujących) reprezentowały stronnictwa przeciwne rządzącej juncie wojskowej, na której czele stał premier Prayut Chan-o-cha (jego partia zdobyła niecałe 13% poparcia) i postulujące demokratyzację państwa przez osłabienie znaczenia wojskowych. Po kilkumiesięcznym procesie formowania rządu, podczas którego parlament odmówił powierzenia misji utworzenia go liderowi zwycięskiej partii, nowym premierem Tajlandii został w sierpniu Srettha Thavisin z Pheu Thai (wbrew przedwyborczym zapowiedziom utworzył koalicję rządową z partiami związanymi z juntą).

17 maja – W obliczu trwającej procedury impeachmentu prezydent Ekwadoru Guillermo Lasso (podejrzewany o defraudacje w związku z działaniami szwagra w kontekście nadużyć w państwowych spółkach) zdecydował się – w ramach przewidzianej na nagłe sytuacje kryzysowe konstytucyjnej procedury znanej pod nazwą *muerte cruzada* – na rozwiązanie Zgromadzenia Narodowego oraz rozpisanie przyspieszonych wyborów prezydenckich i parlamentarnych. 9 sierpnia w trakcie wiecu wyborczego zastrzelony został jeden z kandydatów na prezydenta – Fernando Villavicencio (były dziennikarz śledczy zajmujący się sprawami korupcyjnymi). W odpowiedzi władze wprowadziły 60-dniowy stan wyjątkowy. 15 października drugą turę wyborów wygrał 35-letni milioner Daniel Noboa, stając się najmłodszym w historii demokratycznie wybranym prezydentem jakiegokolwiek państwa.

22 maja – Agencja Associated Press podała informację o budowie przez Iran nieopodal Natanz zakładów nuklearnych umożliwiających wzbogacanie uranu, umieszczonych głęboko pod ziemią. 25 maja Iran potwierdził ponadto udany test pocisku balistycznego średniego zasięgu Chorranszahr nowej generacji. Kilka tygodni później powiadomił też o wyprodukowaniu hipersonicznej (rzekomo) wersji rakiety średniego zasięgu Fattah-1.

27 maja – Starcia na granicy afgańsko-irańskiej w związku z ograniczaniem przez władze Afganistanu dostępu do wody z rzeki Helmand. W zależności od źródła informacji zginąć miało dwóch lub trzech uczestników.

28 maja – Recep Tayyip Erdoğan uzyskał reelekcję w wyborach na prezydenta Turcji, pokonując w drugiej turze kandydata zjednoczonej opozycji – Kemala Kılıçdaroğlu. Dwa tygodnie wcześniej rządząca Partia Sprawiedliwości i Rozwoju (AKP) wygrała, przeprowadzone razem z pierwszą turą prezydenckich, wybory do Wielkiego Zgromadzenia Narodowego Turcji.

16 czerwca – W ataku lokalnych dżihadystów na szkołę w miejscowości Mpondwe w zachodniej Ugandzie zginęły co najmniej 42 osoby.

16 czerwca – Minister spraw zagranicznych Mali poinformował o wycofaniu zgody na stacjonowanie w kraju misji MINUSMA i wezwał ONZ do jej zakończenia (które zaplanowano na 30 czerwca; wtedy też RB ONZ jednomyślnie poparła nieprzedłużanie jej mandatu). Według informacji amerykańskiego wywiadu wpływ na taką decyzję miała stacjonująca w Mali Grupa Wagnera i jej właściciel – Jewgienij Prigożyn.

19 czerwca – Katar i Zjednoczone Emiraty Arabskie wznowiły zerwane w 2017 r. stosunki dyplomatyczne.

30 czerwca – Brazylijski Federalny Sąd Wyborczy nałożył na rządzącego państwem w latach 2017–2022 Jaira Bolsonaro zakaz pełnienia do 2030 r. funkcji publicznych, uznając, że jego zachowanie po wyborach prezydenckich w 2022 r. nosiło znamiona nadużycia władzy.

3–5 lipca – Izraelskie siły zbrojne wkroczyły do miasta Dżanin na Zachodnim Brzegu Jordanu. Celem operacji, według deklaracji władz Izraela, było rozbicie bojówkarzy działających na terenie tamtejszego obozu dla uchodźców. Pod względem zaangażowanych sił (ponad tysiąc żołnierzy) interwencja ta była największą we wspomnianym terytorium autonomicznym od dwóch dekad (od czasu drugiej intifady). W działaniach zbrojnych zginęło 13 osób. Przed 3 lipca nastąpiła intensyfikacja przemocy na Zachodnim Brzegu Jordanu, w tym starcia zbrojne (do ataków izraelskich sił na obóz w Dżaninie doszło 26 stycznia i 19 czerwca) oraz ataki raketowe lub z użyciem dronów.

4 lipca – Iran oficjalnie przystąpił do Szanghajskiej Organizacji Współpracy.

26 lipca – Zamach stanu w Nigrze. Grupa żołnierzy gwardii prezydenckiej aresztowała prezydenta Mohameda Bazouma. Spiskowcy ogłosili jego obalenie, zamknięcie granic państwa i zawieszenie funkcjonowania instytucji (wraz z fizyczną blokadą wstępu do nich) oraz wprowadzili godzinę policyjną. Nową głową państwa został przywódca puczystów gen. Abdurahmane Tchiani. 3 sierpnia przedstawiciele junty poinformowali o wypowiedzeniu porozumień o współpracy wojskowej z Francją. ECOWAS nałożyła sankcje

w postaci odcięcia dostępu do transakcji finansowych i dostaw prądu, a jej państwa zamknęły przejścia graniczne z Nigrem. Organizacja ta wystosowała również ultimatum, jednak po upływie jego terminu nie podjęto zapowiadanej operacji zbrojnej w celu przywrócenia cywilnych rządów. 7 sierpnia puczyści mianowali Alego Lamine'a Zeine'a premierem. 22 sierpnia Niger został zawieszony w prawach członka Unii Afrykańskiej. Trzy dni później junta uznała ambasadora Francji za *persona non grata* i zażądała jego wyjazdu. 24 września prezydent Macron poinformował o wycofaniu go i zakończeniu dwustronnej współpracy wojskowej, a ostatni francuscy żołnierze opuścili kraj pod koniec grudnia. W latach poprzedzających pucz Niger stanowił kluczowy hub wojskowo-logistyczny dla państw Zachodu zaangażowanych w zwalczanie dżihadyzmu w regionie Sahelu.

30 lipca – W zamachu bombowym zorganizowanym przez lokalną odnogę tzw. Państwa Islamskiego w pakistańskim mieście Khar zginęły co najmniej 63 osoby. 29 września w przeprowadzonym przez terrorystę-samobójcę w Mastungu w prowincji Beludżystan ataku podczas uroczystości religijnych z okazji urodzin Mahometa śmierć poniosło 55 osób, a kilkadziesiąt zostało rannych. Z kolei 12 grudnia w dokonany przez dżihadystów zamachu na posterunek policji w Darabanie zginęły 24 osoby.

7 sierpnia – W izraelskim ostrzale rakietowym celów w okolicach Damaszku zginęło co najmniej czterech żołnierzy syryjskiej armii.

20 sierpnia – Bernardo Arévalo zwyciężył w wyborach prezydenckich w Gwatemali. Akcentujący antykorupcyjne i postępowe postulaty kandydat pokonał w drugiej turze byłą pierwszą damę, Sandrę Torres.

21 sierpnia – Według raportu Human Rights Watch Arabia Saudyjska w okresie od marca 2022 r. do czerwca 2023 r. dokonała zbrodni przeciwko ludzkości w związku z przeprowadzanymi przez jej straż graniczną ostrzałami grup migrantów z Afryki usiłujących przekroczyć granicę jemeńsko-saudyjską. Liczbę ofiar HRW oszacowało na co najmniej 655. Saudyjscy pogranicznicy mieli ponadto dopuszczać się wobec przybyszów tortur i przemocy seksualnej.

22 sierpnia – Rządzący Kambodżą od 1985 r. postkomunistyczny premier Hun Sen (faktycznie autokratyczny przywódca państwa) ustąpił z pełnionej funkcji. Stanowisko przejął jego syn – gen. Hun Manet.

26 sierpnia – Wedle oficjalnie ogłoszonych wyników rządzący Gabonem od 14 lat (przejął stanowisko po ojcu będącym u władzy od 1967 r.) Ali Bongo uzyskał reelekcję w wyborach prezydenckich w tym państwie. Cztery dni później, tuż po ogłoszeniu ich rezultatów, doszło do wojskowego zamachu stanu. Bongo aresztowano (został uwolniony tydzień później), a puczyści poinformowali o przejęciu władzy, unieważnieniu wyborów, zamknięciu granic państwa i rozwiązaniu jego organów. Tymczasowym prezydentem został Brice

Oligui. 31 sierpnia Unia Afrykańska zawiesiła uprawnienia członkowskie Gabonu. Na stanowisko przejściowego premiera mianowano (pełniącego już tę funkcję w latach 2012–2014) Raymonda Ndonga, a w rządzie znaleźli się ministrowie związani wcześniej ze środowiskiem politycznym Alego Bongo. Junta zapowiedziała reformy konstytucyjne i nowelizację prawa oraz przeprowadzenie wyborów w sierpniu 2025 r.

1 września – Związany z rządzącą państwem od początku jego istnienia Partią Akcji Ludowej Tharman Shanmugaratnam, były wieloletni urzędnik administracji państwowej i organizacji międzynarodowych, wygrał wybory prezydenckie w Singapurze.

4–7 września – W Dżakarcie odbył się doroczny szczyt Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN). Podczas obrad najwięcej uwagi poświęcono konfliktowi zbrojnemu w Mjanmie oraz regionalnym implikacjom rywalizacji Stanów Zjednoczonych z Chinami.

7 września – Premier Armenii Nikol Paszynian poinformował o rozmieszczeniu w dużej liczbie azerskich wojsk wzdłuż granicy obydwu państw. W dniach 11–20 września w Armenii odbyły się amerykańsko-armeńskie manewry wojskowe „Eagle Partner”.

15 września – W obliczu niestabilnej sytuacji na Haiti związanej z działalnością uzbrojonych grup przestępczych Dominikana zdecydowała o zamknięciu granicy z tym państwem. 2 października RB ONZ w rezolucji nr 2699 postanowiła o wysłaniu na Haiti na początku 2024 r. Wielonarodowej Misji Wsparcia Bezpieczeństwa. Jej mandat objął przede wszystkim pomoc organom państwa w zaprowadzeniu porządku publicznego w obliczu działalności miejscowych gangów.

19–20 września – Azerbejdżan przeprowadził ofensywę w rejonie Górskiego Karabachu. Stanowiło to naruszenie warunków porozumienia pokojowego z 2020 r. Ostrzelano Stepanakert i inne większe miasta. Ostatecznie wojska azerskie rozbiły lokalne siły i przejęły kontrolę nad wieloma punktami o strategicznym znaczeniu (np. kopalnią miedzi Kashen). 20 września ogłoszono zawieszenie broni – rząd nieuznawanej Republiki Arcach (d. Górskiego Karabachu) zgodził się na rozbrojenie swoich sił i rozmowy dotyczące reintegracji terytorium z Azerbejdżanem. W ustaleniach nie uczestniczyła strona armeńska. 21 września Azerbejdżan otworzył granice, aby umożliwić ormiańskiej ludności Górskiego Karabachu wyjazd (trzy dni później otwarto w tym celu także korytarz lądowy) – liczba uchodźców wyniosła ponad 100 tys. 28 września prezydent Republiki Arcach podpisał w następstwie rozmów z Azerbejdżanem dekret o rozwiązaniu z dniem 1 stycznia 2024 r. wszystkich jej instytucji. Sytuacja wywołała masowe antyrządowe i antyrosyjskie protesty w Armenii.

3 października – Parlament Armenii zatwierdził ratyfikację Statutu Rzymskiego. 14 listopada państwo to stało się stroną Międzynarodowego Trybunału Karnego.

6 października – Irańska dysydentka działająca na rzecz praw kobiet, Narges Mohammadi, została uhonorowana Pokojową Nagrodą Nobla.

7 października – Palestyńskie ugrupowania – Hamas, Palestyński Muzułmański Dżihad, Ludowy Front Wyzwolenia Palestyny oraz Demokratyczny Front Wyzwolenia Palestyny – dokonały ataku ze Strefy Gazy na terytorium Izraela. Przeprowadzono go (jako operację „Powódź Al-Aksa”) w postaci zmasowanego ostrzału raketowego celów wojskowych i cywilnych, przerzutu wojsk i zamachów terrorystycznych. Zajęto niektóre przygraniczne osady – kibuce, dwie bazy wojskowe i miasto Sederot. Zginęło około 1200 Izraelczyków, a najbardziej krwawe okazały się ataki na uczestników festiwalu muzycznego w Re’im oraz kibuce Be’eri i Kfar Aza (łącznie prawie 600 ofiar). Oprócz tego uprowadzono na terytorium Strefy Gazy około 240 mieszkańców Izraela. Najazd nastąpił w dniu żydowskiego święta Simchat Tora, dzień po 50. rocznicy rozpoczęcia wojny Jom Kippur. Izrael pierwszy raz od 1973 r. ogłosił stan wojny, a 11 października powołano rząd wojenny z udziałem partii opozycyjnych. Państwo to, dla którego służb atak był w dużej mierze zaskoczeniem, uruchomiło akcję odwetową nazwaną operacją „Żelazne Miecze”. Początkowo polegała głównie na nalotach bombowych na Strefę Gazy oraz odcięciu jej od dostaw paliwa, prądu, żywności, wody i pomocy humanitarnej. Władze w Jerozolimie zmobilizowały 300 tys. rezerwistów. 17 października doszło do zbombardowania szpitala Al-Ahly w Gazie (najprawdopodobniej za atak odpowiadał Palestyński Muzułmański Dżihad), co spowodowało śmierć ponad 100 osób. 27 października rozpoczęła się lądowo-powietrzna operacja odwetowa Izraelskich Sił Obrony (IDF), które w liczbie około 20 tys. żołnierzy wkroczyły do Strefy Gazy od północy i dokonały oblężenia miasta Gaza, czemu towarzyszyły naloty i ostrzał artyleryjski. Celem miała być neutralizacja przywództwa Hamasu. W wyniku przyjętej przez tę organizację taktyki ukrywania strategicznych lokalizacji wojskowych na gęsto zaludnionych obszarach izraelskie ataki przyczyniły się do dużych strat po stronie ludności cywilnej i do kryzysu humanitarnego. 22 listopada podpisano zawieszenie broni wynegocjowane z udziałem Kataru i Egiptu – w zamian za wstrzymanie walk Hamas zgodził się uwolnić część zakładników. 1 grudnia po wygaśnięciu rozejmu wznowiono działania zbrojne. Starcia w Strefie Gazy nie ustały do końca 2023 r., podobnie jak zmasowane bombardowania przez IDF, z czasem także w południowej części. Liczbę ofiar cywilnych szacowano wówczas na ponad 20 tys. (zginęło też 168 izraelskich żołnierzy). W trakcie wojny dochodziło także do ataków izraelskich osadników na ludność Zachodniego Brzegu Jordanu, które kosztowały życie co najmniej 300 osób. W następstwie konfliktu część państw zawiesiła w 2023 r. relacje z Izraelem

lub odwołała stamtąd swoich ambasadorów – były to: Bahrajn, Belize, Boliwia, Chile, Czaad, Honduras, Jordania, Kolumbia, RPA oraz Turcja.

14 października – Opozycyjna konserwatywna Narodowa Partia Nowej Zelandii pokonała w wyborach do Izby Reprezentantów rządzących laburzystów. Nowym premierem został lider zwycięskiej partii – Christopher Luxon.

18 października – Początek eskalacji kryzysu w relacjach między Wenezuelą a Gujaną, dotyczącego kontrolowanego przez tę drugą terytorium Esequiba, zasobnego w ropę naftową i gaz ziemny. Wenezuela rozpoczęła rozmieszczanie wojsk przy granicy (w grudniu brazylijskie media donosiły ponadto o infiltracji Gujany przez wenezuelskie grupy dywersyjne). Wspierająca mniejsze państwo Brazylia również zmobilizowała część swoich sił zbrojnych w rejonie pogranicza. Rozpatrujący spór MTS zwrócił się do Caracas o powstrzymanie się od dalszych działań zmierzających do zakwestionowania *status quo*. 3 grudnia Wenezuela przeprowadziła „referendum”; w myśl jego oficjalnych wyników niemal wszyscy głosujący poparli zajęcie Esequiby. 14 grudnia podczas szczytu zorganizowanego przez Saint Vincent i Grenadyny przywódcy obydwu państw zgodzili się na rozwiązanie sporu pokojowymi, prawnymi środkami i powstrzymanie się od akcji zbrojnych. W grudniu USA zapowiedziały ponadto wspólne manewry z Gujaną, a Wielka Brytania wysłała na jej wybrzeże okręt HMS Trent – decyzje te spotkały się z głośnym sprzeciwem Wenezueli.

27 października – Siły opozycyjne w Mjanmie rozpoczęły „Operację 1027” – ofensywę na cele rządowe w stanie Szan na północnym wschodzie kraju, przy granicy z ChRL. Pozwoliła ona opozycji na przejście kontroli nad kilkudziesięcioma punktami o ważnym znaczeniu operacyjnym, w tym kilkoma miastami. 7 listopada podjęto z kolei działania na południowym wschodzie w ramach „Operacji 1107” w stanie Kaja. Walki wybuchły także w zachodniej części kraju, przy granicy z Indiami w stanach Arakan i Czin. Rządząca junta w reakcji wprowadziła na wielu obszarach stan wojenny.

30–31 października – W atakach bojowników Boko Haram na wioski w nigeryjskim stanie Yobe zginęło kilkadziesiąt osób.

14 listopada – Joseph Boakai zwyciężył w wyborach prezydenckich w Liberii. Wiceprezydent w latach 2006–2018 (za rządów Ellen Johnson-Sirleaf) pokonał urzędującą głowę państwa – dawną gwiazdę piłki nożnej, George’a Weaha.

19 listopada – Javier Milei został wybrany na nowego prezydenta Argentyny. Po czterech latach rządów peronistowskiej lewicy (która 22 października uzyskała najwięcej mandatów w Izbie Deputowanych) władzę przejął kandydat odwołujący się do libertarianizmu gospodarczego i konserwatywnych haseł w wymiarze światopoglądowym. Początek reform w duchu wolnorynkowym wzbudził protesty argentyńskich związków zawodowych.

16 grudnia – Zmarł emir Kuwejtu, szejek Nawaf al-Ahmad al-Dżaber al-Sabah. Zastąpił go w tej roli brat – szejek Miszal al-Ahmad al-Dżaber al-Sabah.

17 grudnia – Odbyło się kolejne referendum konstytucyjne w Chile. Głosujący (po odrzuceniu rok wcześniej innego projektu) zagłosowali przeciwko temu, który przygotowało gremium złożone głównie z partii prawicowych. W efekcie w mocy pozostała ustawa zasadnicza z 1980 r.

20 grudnia – Odbyły się wybory prezydenckie w Demokratycznej Republice Konga. Zwyciężyła w nich (zgodnie z ogłoszonymi wynikami) urzędująca głowa państwa, Félix Tshisekedi.

23–25 grudnia – W walkach między plemionami rolniczymi i pasterskimi w stanie Plateau w środkowej Nigerii zginęło ponad 200 osób.

25 grudnia – Izrael przeprowadził naloty na rejon Damaszku. Zginął w nich m.in. Seyed Razi Mousavi – wysokiej rangi generał irańskiego Korpusu Strażników Rewolucji Islamskiej. 30 grudnia kolejne izraelskie naloty zniszczyły część pozycji irańskich lub proirańskich bojówek w Aleppo. Jednocześnie przedmiotem intensywnego ostrzału raketowego ze strony Izraela były w grudniu komórki Hezbollahu na terytorium Libanu.

Sprawy globalne

13 stycznia – Władze ChRL poinformowały, że wielkość wymiany handlowej z Rosją osiągnęła w 2022 r. rekordowy poziom około 190 mld USD.

16–20 stycznia – Odbyła się kolejna edycja Światowego Forum Ekonomicznego w Davos. Udział wzięli przywódcy i wysocy urzędnicy państw (w tym Olaf Scholz, Pedro Sánchez, Mark Rutte i John Kerry), szefowie organizacji i instytucji międzynarodowych (António Guterres, Jens Stoltenberg i Ursula von der Leyen) oraz wielu innych. Do poruszanych zagadnień należały wyzwania związane z: perspektywą kryzysu gospodarczego (m.in. presją inflacyjną i rosnącym zadłużeniem), rosyjską wojną przeciwko Ukrainie, rozwojem technologii (zwłaszcza sztucznej inteligencji) oraz zmianami klimatu (w tym transformacją energetyczną).

4 lutego – Stany Zjednoczone zestrzeliły chiński balon obserwacyjny, który od kilku dni znajdował się w amerykańskiej przestrzeni powietrznej. W kolejnych tygodniach doszło do zestrzelenia przez Waszyngton innych obiektów powietrznych nieznanego przeznaczenia.

15 lutego – Prezes Banku Światowego David Malpass ogłosił rezygnację z pełnionego stanowiska i odejście z niego rok przed końcem kadencji. Na jego następcę prezydent Biden wyznaczył Ajaya Bangę – urodzonego w Indiach menedżera związanego z sektorem prywatnym i pozarządowym – który objął to stanowisko 2 czerwca.

17-19 lutego – Odbyła się 59. Monachijska Konferencja Bezpieczeństwa. Głównym tematem rozmów była wojna w Ukrainie i związane z nią wyzwania dla bezpieczeństwa międzynarodowego, choć wiele uwagi poświęcono również takim kwestiom, jak współpraca transatlantycka, międzynarodowa odpowiedzialność karna czy niemilitarne aspekty bezpieczeństwa (np. dostęp do żywności i wody, energetyka i klimat, migracje oraz cyberbezpieczeństwo). Udział wzięli przywódcy państw (w tym prezydent Emmanuel Macron, kanclerz Olaf Scholz, premier Rishi Sunak), przedstawiciele administracji USA (wiceprezydent Kamala Harris, sekretarz stanu Antony Blinken i specjalny wysłannik ds. zmian klimatu John Kerry), wysocy urzędnicy UE (Ursula von der Leyen, Roberta Metsola, Josep Borrell, Věra Jourová) i NATO (Jens Stoltenberg, Christopher Cavoli) oraz przedstawiciele sektora prywatnego (np. Bill Gates) i aktywiści.

17 lutego – Początek dziesięciodniowych manewrów wojsk RPA wspólnie z armią rosyjską i chińską na Oceanie Indyjskim.

4 marca – Państwa członkowskie ONZ ustaliły treść Traktatu o morzu otwartym (*High Seas Treaty*), zwanego także Traktatem o bioróżnorodności poza narodową jurysdykcją, ustanawiającego ramy prawne dla ochrony ekosystemów tam żyjących i obligującego państwa do zrównoważonego wykorzystania zasobów biologicznych na obszarach morskich nienależących do żadnego z nich. 20 września traktat otwarto do podpisu.

17 marca – Międzynarodowy Trybunał Karny wystosował nakaz aresztowania Władimira Putina oraz rosyjskiej rzeczniczki praw dziecka Marii Lwowej-Bielowej w związku z podejrzeniami o udział w stanowiącym zbrodnię wojenną procederze wywózek ukraińskich dzieci do Rosji.

20 marca – Prezydent Biden podpisał ustawę zobowiązującą służby wywiadowcze USA do odtajnienia informacji o pochodzeniu wirusa SARS-CoV-2, który spowodował pandemię COVID-19. W lutym – zgodnie z informacjami *The Wall Street Journal* – amerykański Departament Energii stwierdził, że u źródeł pandemii leży wyciek z laboratorium w Wuhan.

20-22 marca – Sekretarz generalny KPCh Xi Jinping po raz pierwszy od rozpoczęcia rosyjskiej inwazji na Ukrainę udał się z wizytą do Rosji. Oprócz rozmów o współpracy politycznej i gospodarczej obie strony poparły przedstawiony przez Chiny 24 lutego 2023 r. „plan pokojowy”, stanowiący propozycję rozwiązania konfliktu (uznany przez niektórych obserwatorów za korzystny dla Rosji i uprawomocniający część jej terytorialnych zdobyczy).

26 marca – Honduras zdecydował się zerwać relacje dyplomatyczne z Tajwanem, aby móc nawiązać je z Chińską Republiką Ludową. 11 czerwca otwarta została ambasada tego państwa w Pekinie.

29 marca – Brazylia i Chiny podpisały porozumienie o dokonywaniu rozliczeń handlowych w ich własnych walutach zamiast dolarów. Pod koniec września przeprowadzono pierwszą transakcję na tych zasadach.

30 marca – Międzynarodowe Konsorcjum Dziennikarzy Śledczych poinformowało o przekazaniu dziennikowi *Süddeutsche Zeitung* dostępu do tysięcy niejawnych informacji pozyskanych od firmy NTC Vulkan, dotyczących dezinformacji, ingerencji w sprawy wewnętrzne innych państw, cyberataków i aktów cyberszpiegostwa.

5 kwietnia – Początek udostępniania w Internecie na szeroką skalę amerykańskich oficjalnych dokumentów rządowych dotyczących wojny w Ukrainie (np. o planowanej ukraińskiej kontrofensywie), w tym także danych wywiadowczych, publikowanych za pośrednictwem różnych kanałów. Pierwsze z nich miały pojawić się w sieci już na początku marca, choć w kwietniu ich dystrybucję zintensyfikowano. 13 kwietnia aresztowano podejrzanego o spowodowanie wycieku 21-letniego członka Gwardii Narodowej USA.

10 kwietnia – Międzynarodowy Fundusz Walutowy zapowiedział emisję własnej waluty – pieniądza cyfrowego banku centralnego o nazwie *Universal Monetary Unit*. Podjęto także prace nad stworzeniem wspólnej platformy dla walut cyfrowych emitowanych przez banki centralne państw członkowskich.

26 kwietnia – Podczas wizyty prezydenta Yoon Suk-yeola w Waszyngtonie podpisano dwustronne porozumienie zakładające rozmieszczanie na wodach Korei Południowej amerykańskich okrętów podwodnych wyposażonych w rakiety z głowicami atomowymi oraz włączenie Seulu w proces planowania nuklearnego w zamian za jego rezygnację z zamiaru pozyskania tego rodzaju broni. Prezydent Joe Biden zapowiedział, że ewentualny atak jądrowy w wykonaniu KRLD skutkuje obaleniem reżimu Kimów (nie wykluczwszy także nuklearnej odpowiedzi).

30 kwietnia – Prezydent Turcji Recep Tayyip Erdoğan poinformował o zabiciu dzień wcześniej przez tureckie służby specjalne, nieopodal miast Dżindajris w północnej Syrii, lidera tzw. Państwa Islamskiego – Hussejna al-Kurajskiego. Nowym przywódcą tej sieci terrorystycznej został Hafs al-Kurajsi.

5 maja – Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) ogłosiła zakończenie stanu zagrożenia związanego z COVID-19.

19–21 maja – W Hiroszynie odbył się szczyt G-7. Udział wzięły w nim także władze takich państw, jak m.in.: Australia, Brazylia, Indie, Indonezja, Korea Południowa, Wietnam czy Ukraina (prezydent Wołodymyr Zełenski przybył osobiście). Głównym tematem rozmów była wojna w Ukrainie i jej implikacje dla bezpieczeństwa międzynarodowego. Uczestniczący przywódcy wezwali też do zintensyfikowania wysiłków na rzecz rozbrojenia nuklearnego. Do ważnych tematów rozmów należały ponadto wyzwania związane z rozwojem

sztucznej inteligencji, współpraca grup G-7 i G-20 czy stabilność systemu finansowego i łańcuchów dostaw.

14 czerwca – Zespół badaczy z Instytutu Naukowego Weizmanna Uniwersytetu Cambridge oraz Kalifornijskiego Instytutu Technologii poinformował o wytworzeniu z użyciem komórek macierzystych pierwszego syntetycznego ludzkiego embrionu.

18 czerwca – W kanadyjskim Surrey zastrzelony został Hardeep Singh Nijjar – obywatel Kanady, lider jednej z grup Sikhów wspierających separatyzm Chalistanu. Trzy miesiące później premier Trudeau poinformował o danych wywiadowczych sugerujących współsprawstwo indyjskiego rządu w mordzie. W następstwie stosunki kanadyjsko-indyjskie uległy wyraźnemu pogorszeniu – Kanada zmniejszyła liczbę personelu dyplomatycznego w tym państwie, a Indie zawiesiły rozpatrywanie złożonych przez Kanadyjczyków wniosków wizowych.

22 czerwca – W trakcie wizyty premiera Indii Narendry Modiego w USA obydwa państwa ogłosiły podpisanie szeregu umów o współpracy dwustronnej, dotyczących współpracy zbrojeniowej (sprzedaż dronów, produkcja silników do myśliwców) oraz technologicznej (budowa zakładów produkujących półprzewodniki), warunków uzgodnienia sporów celnych w ramach WTO, a także eksploatacji kosmosu (wspólnej misji na Międzynarodową Stację Kosmiczną oraz przystąpienia Indii do firmowanego przez USA Porozumienia Artemis).

3 lipca – Chiny poinformowały o objęciu państwową kontrolą eksportu galu i germanu. Pierwiastki te, których ChRL jest największym producentem, mają szerokie zastosowanie w produkcji systemów elektronicznych (w tym półprzewodników).

6 lipca – Według pomiarów amerykańskiego Narodowego Centrum Prognoz Środowiskowych średnia dzienna temperatura osiągnęła wysokość 17,23°C, co stanowiło najwyższy wynik w historii pomiarów (poprzedni „rekord” został ustanowiony zaledwie dwa dni wcześniej).

9 lipca – Unia Europejska podpisała z Nową Zelandią umowę o wolnym handlu.

11 lipca – Firma Microsoft poinformowała o ataku chińskiej grupy hakerów (o nazwie Storm-0558) polegającym na uzyskaniu dostępu do kont mailowych przedstawicieli około 25 instytucji (w tym Departamentów Stanu i Handlu USA).

17 lipca – Uplłynął termin obowiązywania podpisanej 22 lipca 2022 r. w obliczu globalnego kryzysu bezpieczeństwa żywnościowego umowy zbożowej, umożliwiającej bezpiecznie przesył ukraińskiego zboża przez Morze Czarne.

Rosja odmówiła przedłużenia jej ważności. Mimo to w sierpniu Ukrainie udało się stworzyć tymczasowy korytarz do transportu zboża przez ów akwen.

29 lipca – Według informacji podanych przez *The New York Times* amerykańskie agencje zajmujące się cyberbezpieczeństwem podjęły szeroko zakrojoną akcję poszukiwania fragmentów złośliwego kodu, które mogły być wprowadzone przez chińskich hakerów do oprogramowania istotnego z punktu widzenia funkcjonowania infrastruktury krytycznej USA (zwłaszcza w wojskowych sieciach mających zastosowanie np. w energetyce, transporcie, komunikacji czy zaopatrzeniu).

5-6 sierpnia – W saudyjskiej Dżuddzie przeprowadzono konsultacje z udziałem 40 państw (bez Rosji) dotyczące pokoju w Ukrainie. Kolejne wielostronne (w gronie 66 państw) rozmowy odbyły się w dniach 28-29 października na Malcie.

8 sierpnia – Unijna Copernicus Climate Change Service ogłosiła, że lipiec 2023 r. był najgorętszym miesiącem w historii prowadzonych pomiarów. Średnia temperatura wyniosła o 1,5°C więcej w stosunku do ery preindustrialnej, a najcieplejszego dnia (6 lipca) osiągnęła 17,08°C. Niewiele wcześniej o podobnych szacunkach poinformowały Światowa Organizacja Meteorologiczna i NASA.

18 sierpnia – Stany Zjednoczone, Japonia i Korea Południowa zawarły w Camp David porozumienie o wzmocnionej współpracy obronnej (JAROKUS). Przewiduje ono m.in. pogłębienie współpracy wywiadowczej oraz w zakresie obrony przeciwrakietowej, utworzenie linii komunikacji kryzysowej, a także organizowanie corocznych ćwiczeń wojsk.

22-24 sierpnia – W Johannesburgu odbył się 15. szczyt grupy BRICS. Z uwagi na wydany przez MTK nakaz aresztowania Władimira Putina Rosję reprezentował szef MSZ, Sergiej Ławrow. Podczas szczytu zaproszenie dołączenia do grupy otrzymało sześć kolejnych państw – Arabia Saudyjska, Argentyna (ostatecznie zrezygnowała z przystąpienia), Egipt, Etiopia, Iran i Zjednoczone Emiraty Arabskie. Od początku 2024 r. zrzeszenie funkcjonuje w formule dziesięciu państw.

9-10 września – W New Delhi odbył się szczyt G-20. Rozmowy dotyczyły głównie problematyki gospodarczej, w szczególności handlu międzynarodowego. Istotnymi punktami obrad były ponadto zrównoważony rozwój i kryzys klimatyczny. Status stałego członka przyznano Unii Afrykańskiej. Państwa przyjęły wspólną deklarację końcową (w której, z uwagi na sprzeciw Rosji i Chin, nie wspomniano o wojnie w Ukrainie). Przy okazji szczytu USA, UE, Indie, Arabia Saudyjska i Zjednoczone Emiraty Arabskie podpisały protokół o utworzeniu korytarza kolejowego z Półwyspu Indyjskiego, przez Bliski Wschód, do Europy.

1–2 listopada – W Londynie odbył się szczyt z udziałem przedstawicieli 25 państw, UE, ONZ oraz największych koncernów branży IT poświęcony bezpieczeństwu w obliczu rozwoju sztucznej inteligencji (AI). W jego trakcie podpisano tzw. deklarację z Bletchley podkreślającą doniosłość współpracy międzynarodowej na rzecz wypracowania w tym zakresie wspólnych rozwiązań.

2 listopada – Władimir Putin podpisał ustawę anulującą dokonaną w 2000 r. ratyfikację Traktatu o całkowitym zakazie prób z bronią jądrową (CTBT).

15 listopada – Przy okazji szczytu Wspólnoty Gospodarczej Azji i Pacyfiku (APEC) w San Francisco doszło do spotkania prezydenta Joeego Bidena z przewodniczącym Xi Jinpingiem. Ustalono m.in. powrót do dialogu na rzecz koordynacji polityki obronnej oraz do wojskowego porozumienia konsultacyjnego w sprawach morskich. Ustanowiono również kanały komunikacji pomiędzy dowódcami wojskowymi wysokiego szczebla, instytucjami zwalczającymi handel narkotykami, a także w zakresie sztucznej inteligencji.

17 listopada – Po raz pierwszy w historii pomiarów średnia temperatura dzienna na świecie wyniosła o ponad 2°C więcej w stosunku do epoki pre-industrialnej.

30 listopada – Brazylia zapowiedziała zaangażowanie się we współpracę w formule OPEC+. 21 grudnia wystąpienie z OPEC ogłosiła zaś Angola.

30 listopada – 13 grudnia – W Dubaju odbyła się 28. Konferencja ONZ w sprawie Zmian Klimatu (COP28). Uczestnicy zgodzili się na utworzenie funduszu na rzecz państw w największym stopniu dotkniętych skutkami kryzysu klimatycznego. W agendzie rozmów pojawił się również temat jego wpływu na zdrowie publiczne. W deklaracji końcowej znalazła się, po raz pierwszy w historii tych szczytów, wzmianka o woli odejścia do 2050 r. od paliw kopalnych, jednak z zachowaniem dowolności środków na rzecz tego celu.

7 grudnia – W Pekinie odbył się szczyt Unia Europejska–Chiny. W jego trakcie poruszono kluczowe kwestie rozbieżne w relacjach obydwu podmiotów, w tym m.in. problemy obchodzenia nałożonych na Rosję sankcji, dostępu do chińskiego rynku dla europejskich przedsiębiorców czy polityki wobec Tajwanu.

11 grudnia – Rakieta wystrzelona przez bojowników Huti z terytorium Jemenu trafiła w norweski tankowiec przemierzający Morze Czerwone. Władze tego ruchu zagroziły atakowaniem wszystkich statków zmierzających do Izraela podczas trwania operacji w Strefie Gazy. 18 grudnia USA ogłosiły powstanie międzynarodowej koalicji mającej za zadanie ochronę jednostek morskich w rejonie Morza Czerwonego przed atakami rakiet i dronów.